

Zódi Zsolt

egyetemi docens, BCE,

tudományos munkatárs, MTA TK Jogtudományi intézet

Módszertani javaslatok és gyakorlati megjegyzések a Kúria joggyakorlat-elemző tevékenységéhez

1. Bevezetés

A joggyakorlat-elemzésről eddig – tudomásom szerint – nem készült átfogó írás. Ez a rövid dolgozat sem kíván elmélyedni a részletekben, és tudományos igény-nyel szólni erről az új joggyakorlat-egységesítő eszközről. Kizárólag néhány formai-technikai kérdéssel foglalkozik, elsősorban azzal a céllal, hogy a gyakorlatban is használható módszertani tanácsokat adjon. Minden más, elméletinek tűnő fejtegetés, főleg az írás elején, csak ennek a célnak alárendelten került bele az írásba.

Az első részben a „hasonló ügy” problematikájára térek ki röviden, amely a joggyakorlat-elemzés esetében a döntvényi jogtól eltérő kontextusú. A második, hosszabb részben pedig előbb a joggyakorlat elemzés normatív státuszával, és különösen a korábban igen népszerű eszközhöz, a kollégiumi véleményhez fűződő viszonyával foglalkozom, majd a joggyakorlat-elemzés módszerének néhány kérdését elemzem. Kitérek a dogmatikai és a társadalomtudományi, valamint más empirikus módszerek használhatóságának kérdésére, valamint a hipotézis problematikájára. (A kvantitatív módszerek kérdésével Hajdu Gábor tanulmánya foglalkozik, míg a számítógépes szövegbányászati módszerekkel Mészáros Evelin és Sebők Miklós tanulmánya.) Az írás végén röviden javaslatot teszek a jelentés szerkezeti egységeire, és néhány egyszerű projekt-menedzsment javaslatot fogalmazok meg.

2. Jogegység – egy kis elmélet

2.1. Hasonló ügyek

A Kúria messze legfontosabb feladata a joggyakorlat, a jogalkalmazás egységének biztosítása. [Alaptörvény 25. cikk (3)]. A „jogegység”, bár egyszerű koncepciónak tűnik, valójában rendkívül komplikált fogalom, sok-sok elméleti nehézséggel. A legegyszerűbb megfogalmazásban mindössze azt a követelményt jelenti, hogy a bíróságok a „jogszabályokat ugyanolyan esetekben ugyanúgy alkalmazzák”¹ Ha a gyakorlat eltérő, ez nemcsak

jogbizonytalanságot eredményez, hanem súlyosan aláássa a bíróságokba vetett bizalmat is.

Az első nehézség abból adódik, hogy ugyanolyan ügyek nincsenek, csak hasonló. A kérdés mindig az, hogy mikor hasonló két jogeset, amikor ugyanolyanok soha nem lehetnek? Vajon mely vonásaikban kell megegyezni két életbeli történésnek ahhoz, hogy kimondhassuk, hogy hasonló tényállásról beszélünk. A vonatkozó irodalom² első, és legmeglepőbb felismerése, hogy sajnos nem igaz az a kijelentés, hogy a hasonlóságot kizárólag a tények hasonlósága alapozná meg. Először is azért nem, mert az igazán „kemény” tényekkel, a fizikai valósággal voltaképp szinte semmit nem tudunk kezdeni, amivel viszont már tudunk, az társadalmilag és nyelvileg konstruált, így kultúra, hely, és időkött. Ráadásul két történet *hétköznapi* hasonlósága nem elég a jogegység szempontjából felfogott „hasonló ügy” megállapításához, hiszen két ügy egy laikus számára lehet hasonló ügy, hogy jogi minősítésük egy apróság miatt teljesen más. A hétköznapi értelmezésekre a jogban tehát még ráakodik egy *normatív* szint is: az ügyeknek *jogilag* is hasonlítaniuk kell. Például azt, hogy egy kölcsön felvevője magánszemélyi minőségében köt egy fogyasztói kölcsönszerződést, vagy cégvezető minőségében egy „normál” kölcsönszerződést, *egy normatív, szabályok által konstruált mozzanat* fogja eldönteni, és nem a kemény tények, amelyek alapján ugyanaz az ember aláírta lényegében ugyanazt a kölcsönszerződést. És a jogszabályok *maguk is értelmezésnek* vannak alávetve, és időben is változhatnak.

Ez az oka összefoglalóan tehát annak, hogy a jogban a hasonlóság megállapításához két ügy között „ténybeli és jogi” hasonlóságot szoktak megkövetelni. A helyzetet még tovább bonyolítja, hogy a jogegység szempontjából felfogott hasonlóság nem mindig egyezik meg pl. az analógia használata során emlegetett hasonlóság-fogalommal, valamint az angolszász precedensek közötti hasonlóság különbözik a kontinentális koncepciótól, és így tovább. Tehát még a jogban is különböző jelentései lehetnek a „hasonló jogesetnek”. Ezért van az a feltevésem, hogy a hasonló eset a joggyakorlat-elemzés során is mást jelent, mint mondjuk egy jogegységi eljárásban.

¹ Wellmann György: A jogalkalmazás egységének biztosítása a Kúria Polgári Kollégiumának gyakorlatában In: Darák Péter – Koltay András (szerk.): *Ad astra per aspera; ünnepi kötet Solt Pál 80. születésnapja alkalmából* Budapest, Pázmány Press, 2017. valamint Kőrös András – Wellmann György: *Javaslatok a jogegység biztosítása fórum- és eszközszerkezetének az átalakítására*, Magyar Jog 2011/5. 257–265.

² Összefoglalása: Zódi Zsolt: A korábbi esetekkel való érvelés a jogban. *Iustum Aequum Salutare* XIII. 2017. 2. • 93–104.

2.2. Hasonló ügyek a döntvényi irányítás esetén

A normál, döntvényekkel történő irányítás esetében³ a hasonló ügyek megtalálása általában nem szokott problémát jelenteni, mégpedig azért nem, mert a legtöbbször maguk a jogászok, (előbb a falak és képviselők akik a bírósághoz fordulnak, majd az eljáró bírák) minősítik az ügyet hasonlóknak egy valamilyen korábbihoz, vagy sorolják azt be egy ismert kategóriába. („Munkáltató rendkívüli felmondásának jogellenessége”, „Devizakölcsön-szerződés semmissége” stb.) Így mire az ügy a Kúria elé kerül az már több jogász kezén átment a minősítése már eléggé szilárd. Ha pedig a folyamat során valaki nem szeretné, ha ügye belekerüljön egy ilyen skatulyába, megpróbálja ezt minden eszközzel elérni. Így végső soron a jogegységi döntésekre kerülő problémák esetén már van egy egyértelműen kialakult ügycsoportunk, és azon belül rendszerint egy egyértelműen kikristályosodott probléma, vagy eltérő gyakorlat, amelyben állást kell foglalni.

A döntvényi joggal történő irányításnak egyébként egyben ez a legnagyobb hátránya is. Ha ugyanis olyan joggyakorlati probléma merül fel, amely például átível az egyes ügytípusokon, vagy a probléma már ismert, de még nem jutott el a Kúriáig, (és esetleg nem is fog), akkor a jogegységet lényegében csak jogalkotással lehet orvosolni. Részben épp erre a helyzetre született válaszul a joggyakorlat-elemzés, mint a problémáknak előre menő, proaktív jogegység-biztosító eszköz. De épp a proaktivitása miatt a hasonló ügyek, azaz az egy joggyakorlat-elemzési csoport munkájának hatókörébe tartozó ügyhalmaz *nem rajzolható ilyen egyértelműen körbe*.

2.3. Hasonló ügyek az elvi irányítási modellben – a címadás jelentősége

A joggyakorlat-elemzés végső célja is a jogegység megteremtése tehát, ám a joggyakorlat-elemzésnek a hatókörét, a módszereit és a végeredményét nem determinálja úgy az ügyek története, ahogy egy jogegységi döntést. A joggyakorlat-elemzés tevékenységét, amelyet később igyekszem részletesebben is körbejárni, alapvetően az elemző csoport tárgykörének, a *címnek* a kijelölése fogja meghatározni. A cím lesz az, amely az egyes ügyek közötti hasonlóságot megteremti. És a cím, az eddig lefolyt 43 eljárás tapasztalatai alapján nem feltétlenül, – sőt nem is a leggyakrabban – egy jogszabály-hely, vagy jogintézmény szintű értelmezési problémát takar, mint általában egy jogegységi határo-

zat. Sőt, igen gyakran nem is értelmezési problémákról, nehézségekről szól, hanem egy-egy jogi terület szisztematikus (már-már tudományos igényű) feltárásáról.

A címadásnak tehát igen nagy jelentősége van, mert szemben egy bírósági ítélettel, ahol egy ügy eldöntése a cél, vagy egy jogegységi határozattal, ahol jellemzően egy létező, és már azonosított széttartó bírósági gyakorlat egységesítése, itt a munka csaknem egy évig a cím bűvöletében fog telni, a cím körül fog forogni. A feladat ugyanis végső soron egy jelentés megírása (projektmenedzsment zsargonban: leszállítása) a cím tematikájában.

Ez azonban azt is jelenti, hogy a feldolgozandó jogesetek közt *nem feltétlenül és szükségszerűen* van olyan *ténybeli és jogi hasonlóság*, mint egy jogegységi eljárásban, hanem valójában egy többféle szempont szerint körbe rajzolható vonalon belül található *jogeset-halmazt* kell vizsgálni. Míg a jogegységi döntések esetén a hasonlóságot a hasonló jogszabályi alap (általában egy jól megfogható jogszabály-hely, vagy a jogszabály-helyeket egy értelmi keretbe foglaló jogintézmény – pl. „felmondás” – értelmezésének eltérő gyakorlata) alapozza meg, addig a cím kijelölése nemcsak jogszabály-hely, vagy jogintézmény-szintű lehet, hanem vonatkozhat percsoportokra, egész jogszabályokra, (mint pl. a Munka Törvénykönyve), sőt egész (kisebb) jogágakra is, mint mondjuk a szabálysértési jog. Ezen felül a „percsoport” jelenthet akár olyan tág értelmezést is, hogy az „összes polgári, gazdasági, munkaügyi és közigazgatási per”, amely pl. a határozatszerkesztési csoport tárgyköre volt.

Az eddigi joggyakorlat-elemző csoportok tematikájának két szempont (jogági besorolás és az általánosítás szintje) szerinti táblázata is alátámasztja ezt az elképzelésemet.

	büntető-jog	közjog	magán-jog	több jogágon átívelő	Összesen
jogintézmény	1	6	9	1	17
jogszabály		2	2		4
percsoport	4	3	2	5	14
jogág		7		1	8
Összesen	5	18	13	7	43

3. Joggyakorlat-elemzés

3.1. Joggyakorlat-elemzési jelentés normatív státusza és viszonya a kollégiumi véleményhez

A joggyakorlat-elemzés 2011-ben került bele Bszi.-be, [Bszi. 24. § (1) d) és 24. § (2) és 29. §–30. §] a Kúria új, proaktív (előretekintő, megelőző) eszközeként a joggyakorlat egységesítésére. A Bszi. csak a főbb szabályokat tartalmazza: előírja, hogy a Kúria elnöke határozza meg az elemzés tárgyköreit, jelöli ki a csoportok elnökét és tagjait, és hogy a jelentést, amelynek a jogszabály szövegéből kikövetkeztethetően van egy „hivatalos” és egy hosszabb, nem hivatalos változata, közzé kell tenni.

³ Vö. A Kúria stratégiáját, amely helyesen állapítja meg, hogy a jogegység megteremtésének módszere kétféle szélsőség mellé rendezhető (amelyek közül történetileg egyik sem jelentkezett tisztán), a tisztán döntvényi, és a tisztán elvi tartalmú dokumentumokkal való irányítás típusaiba. A háború előtti magyar inkább az előbbi a szocialista időszakban pedig inkább az utóbbi modell érvényesült. Az 1998-as bírósági szervezeti változtatások épp azt célozták, hogy térjen vissza a háború előtt modell, azonban, mivel az elvi irányításnak is vannak komoly előnyei inkább a kevert modell maradt meg a valóságban, amelyet bizonyos szempontból szentesített a 2011-es új Bszi. ld. még Zódi Zsolt: Búcsú a kollégiumi véleménytől? Magyar Jog 2014/11. 609.

Előbbit a Kúria honlapján, utóbbit a bírósági intraneten. Utóbbival kapcsolatban egyébként már feszültségek is keletkeztek, mert voltak, akik szerették volna látni a csoportok munkaanyagait, illetve a „hosszabb” verziókat.

A jogintézmény elméleti hátteréről „A Kúria középtávú intézményi stratégiája”⁴ című anyagból, míg a konkrét eljárási részletkérdésekről a Kúria Ügyviteli Szabályzatának X. fejezetéből⁵ tájékozódhatunk.

A joggyakorlat-elemzési jelentés a korábban használatban volt eszközök közül a kollégiumi véleményhez hasonlít a legjobban. Ugyanakkor szembeszökő néhány különbség is.

Kiindulópontként le kell szögezni, amiből az intézményi stratégia is kiindul: a joggyakorlat-elemzés az absztrakt jogértelmezések családjába tartozik, így „nem elsődleges célja, hogy közvetlenül és konkrét esetek eldöntésében orientálja a jogalkalmazókat”⁶. Ugyanakkor ehhez két korlátozó megjegyzést kell fűzni: 1. a döntvénytárakban százával találunk olyan döntéseket, amikor a felek⁷, vagy a bíróság⁸ maga utalt egy-egy joggyakorlat-elemzési jelentésre. A joggyakorlat-elemző csoportok jelentései beépülnek a felek és a bírák érvelésébe, így nemcsak úgy alakítják a gyakorlatot, ahogy az intézményi stratégia eredetileg elképzelte, hogy egyfelől nyersanyagul, kiindulópontul szolgálnak jogszabály-változási javaslatokhoz, jogegységi döntésekhez, vagy kollégiumi véleményekhez, illetve „világossá teszik az elvi és értékbeli alapokat”⁹ amelyeken az ítélezés nyugszik, hanem a bennük foglaltakat a gyakorlat *kvázi szabályként* is használja. 2. A jelentések nagyon gyakran mégiscsak tartalmaznak konkrét döntéseket illetve állásfoglalásokat vitás kérdésekben.

A KÜSZ-nek a jelentés tartalmára vonatkozó része is elég egyértelműen alátámasztja, hogy a joggyakorlat-elemzés közeli rokona a korábbi kollégiumi véleménynek, néhány lényeges különbséggel. Ezek a következők. Míg a kollégiumi vélemény 1. szinte kizárólag percsoport szintű problémákkal foglalkozott, az elemzés tárgya, ahogy láttuk lehet három másik absztrakciós szint is. 2. a vélemény módszere nem tudományos, hanem dogmatikai (erre a különbségre még kitérek), és 3. a kollégiumi véleményben mindig kellett, hogy legyen döntési mozzanat, a jelentésben ez nem szükségszerű.

⁴http://kuria-birosag.hu/sites/default/files/allamiprojekt/kuria_imprimaturahoz.pdf

⁵A Kúria elnökének 5/2017. számú elnöki utasításával módosított 14/2015. számú elnöki utasítása http://www.lb.hu/sites/default/files/szabalyzatok/14_2015_elnoki_utasitas_-_a_kuria_ugyviteli_szabalyzatarol_2017_05_01-tol_egyseges_szerkezetben.pdf

⁶Kúria intézményi stratégia, 53.

⁷Pl. A felperes szerint a perben beszerzett szakvélemény nem felel meg a Kúria „A szakértői bizonyítás a bírósági eljárásban” című joggyakorlat-elemző csoport összefoglaló véleményében foglaltaknak sem. E vélemény szerint a szakvélemény akkor aggálytalan, ha egyértelmű, szabatos, részletesen megindokolt, hiánytalan és ellentmondásmentes, a bizonyított tényekkel összhangban áll, helyessége, szakszerűsége felől nincs semmi kétség, megállapításai korszerű szakmai ismeretekre, szakirodalmi adatokra épülnek.” (Kúria Mfv. 10.847/2016/4. [13])

⁸BH 2018.18 [38]

⁹Kúria intézményi stratégia, 53.

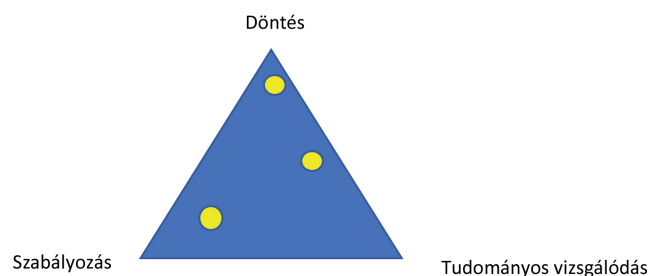
3.2. A módszer problémája

Kiindulópontként azt kell elfogadnunk, hogy, mivel a Kúria speciális bíróság, hiszen nemcsak egyedi ügyekben dönt, hanem elsősorban a jogegységért felel, minden tevékenységét el lehet helyezni egy olyan háromszögben, ahol a 1. gyakorlati egyedi döntés (jogalkalmazás) 2. gyakorlati útmutatás (jövőre nézve történő absztrakt szabályalkotás), és 3. a tudományos vizsgálódás (elméleti, megismerésre irányuló „értékesemleges” kutatás, igazságok megfogalmazása) vannak a háromszög csúcsein. Ráadásul a tudományos vizsgálódás takarhatja a jogtudományi (dogmatikai) vizsgálatot és az általános társadalomtudományi módszerek használatát is.

Egyértelmű, hogy a joggyakorlat-elemzés radikálisan különbözik a Kúria másik három alap-tevékenységi módozatától, a felülvizsgálati kérelmek elbírálásától, a szerkesztett egyedi döntvények publikálásától, és az elvi jellegű irányítási eszközök kibocsátásától. (Pl. a jogegységi határozatok meghozatalától.) Míg az elsőben gyakorlati szempontból az egyedi döntési mozzanat dominál, a másodikban és a harmadikban pedig – fokozódó mértékben – megjelenik a jövőre orientált útmutatási (normatív-szabályozási) elem, addig a joggyakorlat-elemzésben egy harmadik gyakorlati tevékenység típus is megjelenik, a (tudományos jellegű) kutatás, amely voltaképp a tényállás megállapítást, illetve az absztrakt eszközökben gyakran használt dogmatikai jellegű összefoglalásokat helyettesíti.

Ugyanakkor úgy tűnik, hogy a joggyakorlat-elemzés a három tevékenység *olyan keveréke*, ahol a tudományos vizsgálódás és az útmutatás a két legerősebb mozzanat, míg a döntési mozzanatok háttérbe szorulnak. És az, hogy mely mozzanatok lesznek erősebbek, *a cím megjelenés fogja eldönteni*. Míg a konkrét, sokszor egy jogszabály-helyhez kötődő, és már létező problémák megoldása inkább egyedi döntéseket és állásfoglalásokat igényel, (így akár később jogegységi döntés tárgyául is szolgálhat), az általánosabb és esetleg konkrét problémákhoz nem szorosan kötődő témamegjelölések inkább általános, több témakörre kiterjedő „állásfoglalásokat” kívánnak. Végül vannak olyan témamegjelölések is, amelyek nagyon közel esnek a tudományos vizsgálódáshoz, hiszen megfogalmazásuk egészen általános, és nem kötődnek megoldandó „problémákhoz” még lazán sem: egyszerűen szisztematikusan akarnak feltárni egy területet.

A problémát az okozza, hogy ritkán találunk olyan témamegjelöléseket, amelyek valamelyik típusba *tisztán* beleillenek.

A KÜSZ módszerre vonatkozó rendelkezései alátámasztják a fentebbieket, bár felvetnek bizonyos kérdéseket, amelyekről kicsit később szólok. A szabályzat négy módszert jelöl meg az elemzés lefolytatásához, a felmenő, a felkérő, a kiküldött és a vegyes rendszert. A négy módszert valójában, módszertanilag csak az különbözteti meg egymástól, hogy *ki* végzi a vizsgálat tárgyát képező, a címhez kapcsolódó jogeset-halmaz elemzését. (A felmenőben a bíróságok gyűjtenek és előzetes elemzést adnak, a felkérőben csak gyűjtenek, a joggyakorlat-elemző csoport elemez, a kiküldött nem önálló típus, csak a második típusú elemzés fizikailag helyben történik, a vegyes pedig kettő, vagy a három keveréke). Fontos, hogy a KÜSZ szerint, amennyiben nem teljes körű vizsgálatot rendelnek el, (nem a címhez tartozó összes ítéletet elemzik), akkor biztosítani kell a véletlenszerű kiválasztást.

A joggyakorlat-elemzés első fázisának, a munka elkezésének elképzelt folyamata tehát így néz ki.

1. Cím meghatározása > 2. a címhez tartozó jogeset típusok definiálása > 3. annak eldöntése, hogy véletlenszerű kiválasztásos, vagy teljes vizsgálat lesz-e > 4. a szűkebb módszer (felmenő vagy felkérő) kiválasztása, azaz annak eldöntése, hogy kérnek-e az alsóbíróságoktól elemzést, vagy sem > 5. annak eldöntése, hogy lesz-e az elemzésben tágabb kontextus (történeti, társadalmi és szakirodalmi összefüggések elemzése, azaz jogtudományi elemzés)

A KÜSZ-ben elképzelt folyamat több kérdést is felvet, amelyet érdemes tisztázni.

Először is, a jelentés nem határozat. Létrehozása is különbözik egy ítélet, vagy akár egy jogegységi határozat meghozatalától még akkor is, ha egyébként vannak benne konkrét probléma eldöntésére irányuló javaslatok és konkrét állásfoglalások. A legnagyobb különbséget az a trivialis jelenti hogy a joggyakorlat-elemzés során *nem bizonyítékokat* és érveket gyűjtünk össze, hanem alapvetően *a címmel összefüggésbe hozható információkat*. Az információ-gyűjtést mindenképpen *a cím fogja irányítani*. Ilyen egy peres eljárásban, – akár elsőfokú és erősen tényvezérelt, akár fellebbezési és így jogszabály-vezérelt az eljárás, nincsen.

A módszer problémájához tartozik a *hipotézis* érzékeny kérdésköre. A hipotézis a társadalomtudományokban az az előzetes feltevés, amely a vizsgálatot orientálja, fókuszálja, és amelyet a vizsgálat végén igazolni kell, vagy elvetni. Kell-e és milyen hipotézis egy jelentésbe? Világos, hogy sem a döntésekkel, sem az iránymutatásokkal nem fér össze a hipotézis, mint módszertani eszköz, így a többi kúriai eszköznél alkalmazása fel sem merül. A *döntés* logikai szerkezete a tények és a vitás pontok leírása, (tényállás) és a vitás pontok közötti egyértelmű állásfoglalás, (döntés), míg az iránymutatás, (norma) szerkezete a „milyen esetben” (hipotézis) „mit kell tenni” (diszpozíció). Mindkettőhöz tartozhat *indokolás*, de logikailag ez nem szükségszerű eleme egyiknek sem. A tudományos vizsgálat azonban a *hipotézis* (feltételezés), *kísérlet* (vizsgálat, információk, tények leírása), majd a *hipotézis igazolása, vagy elve-*

tése, végül az érvelés tipikus szerkezetét mutatja. A feszültséget a joggyakorlat-elemzéssel kapcsolatban az jelenti, hogy az egyszerre döntés, iránymutatás és tudományos vizsgálódás, így nehezen dönthető el, hogy melyik szerkezet és módszer domináljon. A helyzetet ráadásul még tovább bonyolítja, hogy a dogmatikai tudományokban, mint amilyen a „hagyományos” jogtudomány, jellemzően nincsen hipotézis, mert a dogmatikai tudományok bizonyos autoritativ szövegek elemzésén, szisztematizálásán, a bennük található fogalmi háló kiépítésén alapulnak, ezt végzik el. A dogmatikai, (angolszász területen „doktrinális”) elemzés célja hogy leírjon, bemutasson, rekonstruáljon egy már létező szabályt, de oly módon, hogy azt elhelyezze *a szabályok hálózatában*, létrehozza egy, a jogszabályokban foglalt logikától eltérő, és más – pl. a bírói gyakorlatban kikristályosodott – normákat is tartalmazó *rendszer*.¹⁰ Így hipotézise egy dogmatikai vizsgálódásnak legfeljebb annyi lehet, hogy *létezik egy koherens fogalmi háló a szövegek mögött és ez feltárható*. Így, ha a jelentés a dogmatikai módszert használja, akkor itt *nem lesz hipotézis*. Mondhatnánk, hogy amikor egy konkrét probléma, jogalkalmazási feszültség feltárására alakul egy elemző csoport, akkor ennek az minimálisan lehet a hipotézise, hogy a probléma *létezik*, ez azonban elég sovány kiindulópont, és ennek elvetésére igen kicsi az esély. Sőt maga a jelentés sem arról szól, hogy igazolja a hipotézist, inkább arról, hogy hogyan testesül meg, jelentkezik konkrétan és részletesen a probléma, (mennyiségileg, döntésekben és érvelésileg), és milyen megoldásokat ajánl a legfőbb bírói fórum.

Végezetül a módszer kérdéséhez kapcsolódik, de külön tárgyalom, hogy a joggyakorlat elemzési működést *egy projektként* kell felfognunk, amelynek alapvetően a jelentés a „leszállítandó terméke”. A KÜSZ szoros határidői is ezt a felfogást támasztják alá.

3.3. A jelentés tartalma, szerkezete

A KÜSZ rögzíti a jelentés kötelező és opcionális tartalmi elemeit. Kötelező tartalmi elem a vizsgálat tárgyára és szempontjaira vonatkozó adatok, és a módszer leírása, (amely egyfajta bevezető részként funkcionál), az adatok összesítése, az adatok alapján tett szakmai megállapítások, majd külön részben a következtetések, illetve javaslatok tétele a tárgykörben. Opcionális tartalom a (nem alsóbírósági), azaz kúriai korábbi esetjog, a vonatkozó szakirodalom és a külső (alkotmánybíró-sági) és a történeti kontextus bemutatása.

Részletesebben a jelentés szerkezetére az alábbi javaslatom:

1. *A technikai rész* tartalmazza a csoport tagjait, és a csoport működésének leírását, de utóbbit csak akkor, ha ennek van az eredmény szempontjából jelentősége (melyek voltak a munkacsoportok, felelősök, határidők, az ülések időpontjai és napirendje stb.).

¹⁰ Niels Jansen: *The Making of Legal Authority: Non-Legislative Codifications in Historical and Comparative Perspective*, Oxford: Oxford University Press, 2010. 90

2. *A módszertani részben* kell leírni, azt, hogy a csoport hogyan értelmezte a címet, hogy volt-e hipotézis, és mi, milyen, a KÜSZ-ben jelzett módszert választott. Itt érdemes kitérni arra is, hogy a csoport hogyan határozott a tágabb kontextusban történő vizsgálatról, azaz végzett-e történeti és jogirodalmi vizsgálatot, esetleg nemzetközi összehasonlító elemzést, igénybe vett-e a dogmatikai módszeren kívüli eszközöket, így szövegbányászatot, empirikus, (pl. kérdőíves) módszereket stb.
3. *Az adatok összesítése* tartalmazza azokat a jellemzően mennyiségi jellemzőket, amelyeket az ítéletekből ki lehetett nyerni. Ha volt valamilyen hipotézis, akkor azt, hogy ezt sikerül-e igazolni. Itt érdemes érthető formában táblázatok és grafikonok segítségével ábrázolni a kapott statisztikai adatokat.
4. *A csoport szakmai megállapításai*, - ha lehetséges valóban tézis, (egy mondat) és a tézis kifejtése, indokolása formájában. Várható, és tartsuk észben, hogy ez lesz az a rész, amelyet a gyakorlat majd érvként használ.
5. *A csoport javaslatai*: a joggyakorlat egységesítésére, jobbá tételére, az esetleg feltárt problémák megoldására tett javaslatok. A KÜSZ a jogszabály-módosítást és az oktatási igényt említi, de persze lehet szó jogegységi döntésre szóló javaslatról, újabb joggyakorlat-elemzés kezdeményezéséről, tehát más javaslatok is szóba jöhetnek.

3.4. Projektmenedzsment javaslatok

A joggyakorlat-elemzés „leszállítandó terméke” a *jelentés*. Ahhoz, hogy a joggyakorlat-elemzés hatékonyan működjön, és a „leszállítandó” létrejöjjön időben, a *projektmenedzsment* alapvető szabályait be kell tartani. Ezek közül néhány, a joggyakorlat elemzés kontextusában értelmezett egyszerű praktikát ismertetek itt.

1. *Legyen egy személy, akinek csináljuk a projektet.*

Az, hogy van egy projektvezető, (aki a joggyakorlat-elemző csoport vezetője), általában természetesnek vesszük, de a projektvezető valójában a kitűzött célt megvalósító, (azaz a megjelölt címről szóló jelentés létrehozatalát vezénylő) végrehajtó. Ha a cím értelmezésével kapcsolatban merülnek fel problémák, ha az erőforrások, (emberek, és ezek ideje) nem elegendő, ha nem várt nehézségek támadnak az információ beszerzésében és így tovább, kell valaki, akinek ezeket a problémákat jelenteni lehet, aki döntést hozhat a projekt lényeges részeiről, komolyabb határidőket módosíthat, és így tovább. A projektszponzornak is nevezett személy a legtöbb esetben maga a Kúria elnöke, de elképzelhető olyan felállás is, ahol ezt a szerepet ő delegálja valakire. Az ilyen megközelítés meglehetősen idegen azoktól az emberektől, (a bíraktól), akik hozzászórtak, hogy utasítást adjanak és végzést hozzanak, és ha valaki ezeket nem teljesíti, akkor egyszerűen enélkül haladjanak tovább.

2. *A részfeladatoknak legyen világos felelőse!*

Még akkor is kell, hogy felelőse legyen az egyes feladatoknak, ha világos, hogy nem ő maga csinálja a

feladat nagy részét. Az önmagában sokat szokott segíteni, hogy egy illető „szívügyévé” tesszük az adott feladatot. Ezután ő lesz, aki számontartja, koordinálja, és számonkéri a feladatokat. Ez bizony azt is jelenti, hogy ő hívogatja az érintetteket, ő gyűjti az információkat és értékeli a begyűjtött anyagokat első körben. Sokat segít, ha a felelősök a megbeszéléseken beszámolnak arról, hogy mire jutottak a feladatukkal. A beszámolás, adott esetben egy .ppt vetítés elkészítése alkalmat ad arra, hogy az illető összeszedje, struktúrába rendezze, és mások számára is világos formában találja a feladat és a megoldás lényegét. Ez nem értelmetlen szócséplés, hanem nagyban segíti a jelentés végleges formájának kialakulását.

3. *Készítsünk világos ütemtervet!*

Az új KÜSZ részletesen szól a határidőkről, de ezen felül is érdemes rögzíteni néhányat. A legtöbb esetben két dolog elég világos: a végső határidő, és a rendelkezésre álló „humánerőforrás”. Ha a legegyszerűbb joggyakorlat-elemzés fajtáról van szó, (egy perccsoport joggyakorlat-vizsgálatáról) akkor legalább három belső mérföldkövünk biztosan azonnal lesz: a) a perccsoporthoz tartozó ítéletek begyűjtési szempontjainak meghatározásának, b) ezek tényleges begyűjtésének, a dokumentumok beérkezésének c) az ítéletek elemzésének határidejei. Mivel komplikáltabb jelentések esetén akár 80-100 oldalra is rúghat a szöveg, ennek megírása önmagában legalább egy hónapot tehet ki, még akkor is, ha többen írják azt. Ettől visszafelé kell elkezdni számolni a határidőket.

4. *Tartassuk be a határidőket!*

Kicsit iskolásnak tűnik a megjegyzés, de ha nincsenek jogszabályban előírt és jogkövetkezménnyel támogatott határidők, akkor az emberek hajlamosak ezeket lazábban kezelni, amelyhez a bíró-projektvezetők általában nincsenek hozzászólvak. A legegyszerűbb módszer ennek kivédésére az, hogy szánjunk rá időt, és a határidő előtt egy héttel hívjuk fel a felelőst telefonon, udvariasan érdeklődve arról, hogy áll az anyaggal.

5. *Tördeljük részekre a nagyobb feladatokat!*

A projekt menedzsment egyik legfontosabb törvénye a nagyobb feladatok kezelhető, átlátható, „nem-pánnikkeltően nagy” részekre tördelése, és ezek közt a függőségek meghatározása. Itt tehát nemcsak az *időben* kisebb rész-etapok meghatározásáról van szó, hanem minden nagyobb munka kisebb, átláthatóbb, és „sikerélményt okozó” (igen, ez nagyon fontos!) részekre bontásáról. Ha pl. sok ítéletet gyűjtünk össze, akkor ezeket szétoszthatjuk három-négy ember közt, azzal, hogy mindenki szedje össze azokat a problémákat, amelyeket ezekben tapasztal. Lehet egy ember felelős a nemzetközi kitekintés elkészítéséért, vagy a vonatkozó jogirodalom feldolgozásáért.

6. *A személyes találkozások ne formálisak legyenek!*

A bírák többsége a tárgyalások légköréhez van szokva, amely egy formalizált és hierarchizált típusú összejövetel. A joggyakorlat-elemzés azonban sokszor

a problémák nyílt kivesézését, az őszinte, olykor kemény vitát, sőt, olykor az „őrült” ötleteket és felvetéseket is igényli, és egy olyan légkört, amelyben nem bélyegeznek meg senkit azért, mert valami újat és formabontót mer mondani. Ha a teljes csoport túl nagy létszámú, amelyen nehezen valósítható meg az „otthonos”, és őszinte légkör, akkor tartsunk kisebb csoportokban összejöveteleket. Használjunk flipchartot, amelyre rajzolhatunk. Vagy jöjjünk össze egy kocsmában. Végére is a Bszi. nem írja elő, hogy a joggyakorlat-elemző csoportok üléseit a bíróság hivatalos termeiben kell tartani.

7. Tartsuk féken a tudósokat!

A tudomány emberei sokat tudnak használni egy-egy projektben, de óvatosan kell velük bánni. A joggyakorlat elemzés végső célja a jelentés, amely nem tudományos produktum, hanem az alsóbíróságok által használható meglátások összessége, amelyek végső soron a joggyakorlat egységesebbé válását kell eredményeznie. A jogtudósok gyakran nem érzik a tétjét ennek, és javaslataik gyakran túlmennek a gyakorlatiasság és egyszerűen megvalósíthatóság határán. Ráadásul, mivel a tudomány tekintélyt kölcsönöz a mondandónak, olykor nehéz is velük vitatkozni. Ennek ellenére mindvégig tudatában kell lenni annak, hogy a jelentésbe csak olyan kijelentések és javaslatok kerülhetnek, amelyek valóban szolgálják az egységes joggyakorlatot, könnyen követhetők és nem kérnek lehetetlent.

8. Pontosan defináljuk a leszállítandó terméket!

A KÜSZ és a fentebbi leírás már ad támpontokat a jelentés szerkezetére vonatkozóan. Ugyanakkor a témamegjelölés mindig megkívánja, hogy ezt testre szabjuk, és ezt jómár az elején megtenni. Figyeljünk arra is, hogy a leszállítandók közt még lehetnek egyéb dokumentumok és eredmények is. (Pl. konkrét javaslat jogalkotásra, javaslat jogegységi eljárás lefolytatására, további vizsgálódásra, a jelentés lényegét tartalmazó előadás stb.) Ezek persze legtöbb esetben a jelentés részei, de nem szükségszerűen.

A joggyakorlat-elemzés a Kúria legújabb jogegységesítő eszköze. Rutinjai, a hozzá kapcsolódó szokások és szabályok csak most vannak kialakulóban. Két dolog azonban már most is világos: a joggyakorlat-elemző csoportok jelentései fontos másodlagos jogforrásként szolgálnak a bíróságok munkájában, valamint, hogy a többi jogász-szakmát, és a tudományt is bevonó eljárása – már a tematikák meghatározásakor is – kinyitotta a Kúriát és új szakmai szempontok megjelenését tette lehetővé egyes problémás területeken. Írásommal, amely inkább csak egy vázlat, megpróbáltam részben elméleti, részben pedig konkrét gyakorlati javaslatokkal jobbítani ennek az értékes eszköznek a működését. Az már a joggyakorlat-elemzést végző bírák döntése, hogy ezek közül melyeket fogadják meg és melyeket vetik el.